

Amerikanizacija hrvatskih svadbenih običaja

Vujanović, Dražena

Undergraduate thesis / Završni rad

2011

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:541746>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-26**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij Engleski i hrvatski

Dražena Vujanović

Amerikanizacija hrvatskih svadbenih običaja

Završni rad

Mentor izv. prof. dr.sc. Ružica Pšihistal

Osijek, 2011

Sažetak:

U radu se opisuju i uspoređuju hrvatski svadbeni običaji sa današnjim suvremenim modelima svadbi. Od početaka hrvatskih etnoloških zapisa pa sve do današnjih suvremenih, amerikaniziranih snimaka i slika vezanih uz svadbene običaje, biti će prikazane sve moguće verzije odvijanja događaja prije i poslije svadbenog dana.

Bogata povijest i etnološki podaci počeli su se polako zaboravljati zbog sve veće promocije američkog načina života od strane medija.

Iznošenjem detalja s nekih starijih svadbi pokušat će se ukazati na ljepotu naših običaja i želju da barem jednim dijelom budu zastupljeni u suvremenoj povijesti.

Ključne riječi: svadba, svadbeni običaji, modernizacija, globalizacija, amerikanizacija

Sadržaj

1. Uvod.....	4
2. Svadbeni običaji u tradicijskoj kulturi.....	5
2.1. Sklapanje braka.....	5
2.2. Pregled svadbenih običaja.....	6
2.2.1. Zagledi, ogledi.....	7
2.2.2. Prošnja.....	7
2.2.3. Obilježje.....	8
2.2.4. Zaruke.....	8
2.2.5. Svadba.....	9
2.2.6. Pohodi, pohođani – prvići, povrati.....	10
2.3. Specifičan način darivanja nevjeste u bunjevačkim svadbenim običajima...11	
2.4. Sjećenje govedine (O jednom delikatnom svadbenom običaju).....	11
2.5. Predstavljanje svadbe u hrvatskim pokladnim običajima.....	12
2.6. Inverzija spolova.....	13
3. Svadbeni običaji u suvremenosti.....	14
3.1. Svadbena torta	16
3.2. Svadbeni običaji između globalnog i lokalnog.....	17
3.3. Lokalno, globalno i glokalizacija.....	18
4. Zaključak.....	19
5. Prilozi:	
Prilog 1.....	20
Prilog 2.....	22
6. Literatura.....	25

U V O D

Otkad je svijeta i vijeka ljudi su iskazivali ljubav na različite načine, poklanjanjem raznih predmeta, pjevanjem serenada i dugotrajnim udvaranjem. Sve je to vodilo krajnjem cilju, činu vjenčanja odnosno svadbe. Različiti krajevi, različiti običaji, svaki kraj ima svoja posebna događanja vezana uz svadbu, ponegdje traje i danima. Budući da svijet hrli k globalizaciji i povezivanju i da će se pojedini običaji time i izgubiti, treba proučiti i zapisati običaje naših starih, sačuvati ih zapisane i u našoj svijesti. Samo tako ćemo zajamčiti da nam se kultura neće zagubiti i da neće biti iskorijenjena.

Ovim radom željela bih ukazati na probleme vezane uz svadbene običaje koji su već sada prisutni. Krećući od samih početaka hrvatskih svadbenih običaja osvrnuti ću se na to kako se u današnje vrijeme sve moderniziralo i kako su se u današnjim svadbama skoro potpuno izgubili stari običaji jer se sve, po ugledu na američku kulturu preuzetu uglavnom iz poznatih filmova, svodi na neke novo naučene scenarije izvođenja svadbene proslave.

U prvom dijelu rada detaljno se opisuju običaji iz svih krajeva naše zemlje, od zaruka, svih predsvadbenih proslava do točno podijeljene i po posebnom scenariju napravljene svadbe i poslijesvadbenih ceremonija.

Drugi dio rada pokazati će odmak novoga od starog, pokazati će se sličnosti i promjene u suvremenim modelima svadbi te očita amerikanizacija.

SVADBENI OBIČAJI U TRADICIJSKOJ KULTURI

1. Sklapanje braka

Brak je sveta institucija prema poimanju mnogih koji se u njega upuštaju. Sklapanje braka veoma je važan događaj za par koji se vjenčava, ali i za sve oko njih, za obitelj i prijatelje, važan je to događaj u životu pojedinca i zajednice uopće. Sklopiti brak značilo je steći preduvjet za stjecanje i odgoj potomstva, a da bi brak bio što sretniji i uspješniji upriličili bi se različiti događaji u kojima su se poštivali vjera, običaji i pučka vjerovanja. Oko tog jednog događaja okupljaju se i angažiraju cijele obitelji kako bi sve išlo po planu i kako bi brak polako krenuo u sretnu i sigurnu luku. Postoje različiti oblici započinjanja bračne zajednice, od velikih idealnih svadbi pa do tek simboličnog i formalnog okupljanja, kako bi se ulazak u zajednički život obilježio.

Najčešće etnografska građa opisuje seoska vjenčanja i svadbe pa tako postoje saznanja o različitim načinima početka bračnog života kao što su otmice i samodošle. Otmice najčešće nisu one u doslovnom smislu, najčešće su se već obitelji ženika i mladenke unaprijed dogovorile, ali postoje i one kad mladenkina obitelj bude iznenađena već prije dogovorenom svadbom, par i obitelj ženika su već postigle nekakav dogovor. Samodošle su one djevojke koje same dolaze u kuću ženika, dakle po njih se nije išlo, a najčešći je razlog tomu što je brak već bio prije dogovoren i ženik se s tom odlukom nije slagao. To je bio najniže vrednovan oblik zasnivanja bračne zajednice, a takav početak je za udavaču najčešće značio i loš tretman u samom braku.

Bez obzira na način koji će se mladence spojiti nekako se taj njihov čin spajanja morao uvijekječiti i to crkvenim ili građanskim vjenčanjem. Ovisno o vremenu zakonski se čin vjenčanja različito uklapao u tradicijska vjerovanja o početku braka. Ako se radilo o otmici najčešće je zakonski brak kasnio za pravim početkom i to tek nakon što su se obitelji takoreći pomirile.

Na drukčije načine o zakonskom činu govori podatak da se negdje brak naziva zakonom ili hižnim zakonom, odlazak na crkveno vjenčanje odlaskom na zakon, pozakoniti se znači vjenčati se.

Crkveno vjenčanje koje je do uvođenja građanskog vjenčanja bilo zakonskim činom sklapanja braka, relativno je novijeg podrijetla. Kršćanstvo je dugo vremena smatralo brak običnim ugovorom koji nije trebalo popratiti vjerskim obredom. (Vitez, 2003:24)

Rimokatolička crkva tek je na Tridentskom saboru 1545. i 1563. formulirala učenje o sakramentima, među kojima je sakrament braka. Na našem je području dugo vremena običajna svadba imala prednost pred onom crkvenom, a o tome svjedoči i uputa ZAVNOH-a iz 1944. godine u kojoj je rečeno da se bračna veza ustanovljena prema narodnim običajima pojedinog kraja bez učešća ranijih vlasti smatra bračnom vezom.

2. Pregled svadbenih običaja

Opisi svadbenih običaja u Hrvata pokazuju da su oni regionalno različiti i svagdje su složene strukture, sastavljeni od više glavnih skupina običaja. Odabiranje bračnog druga, predsvadbeni sastanci, predstavljanje obitelji sa obje strane kojima se pokazuje spremnost za sklapanje braka i utvrđuju se uvjeti te procedura i broj sudionika u svadbi, sama svadba i običaji koji slijede poslije svadbe.

Običaje je podijelio najistaknutiji hrvatski etnolog Milovan Gavazzi u šest glavnih dijelova:

1. zagledi, ogledi
2. prošnja
3. obilježje
4. zaruke, odnosno prstenovanje
5. svadba (podijeljena u tri dijela)
6. pohodi, pohodani – prvići, povrati.

Svaki od tih dijelova još se sastoji od niza pojedinosti kao što su svadbene pjesme, dijalozi, čaranja, tako svadbeni običaji traju manji ili veći broj dana, pa i tjedana.

U potrazi za bračnim drugom odlazilo se u prvo selo ili župu, a najčešće je bilo unutar istoga sela ili župe, rjeđe daljega. U pronalasku odgovarajuće mladenke, udavače i ženika trebalo je pripaziti na niz osobina i uvjeta u kojima su se budući supružnici nalazili. Pazilo se na to da djevojka bude iz dobrostojeće obitelji i sa dobrim mirazom, a najčešće su u tom izboru sudjelovali i odluku donosili starješine zadruge ili roditelji. Često se mladenci nisu poznavali, do sklapanja braka je dolazilo ako je ženikova obitelj trebala

radnu snagu, a očekivalo se da će mladenci ući u brak bez pogovora. Također je bitno bilo da se prvo udaju starije kćeri i sinovi kako ne bi izašli iz svojih najboljih godina za ženidbu odnosno udaju. Mjesta gdje se buduća snaha mogla promatrati i gdje se moglo odlučiti o tome je li ona prava za ženikovu obitelj bile su proslave svetaca zaštitnika, razni sajmovi, odlazak u crkvu i razna druženja uz kola i plesove. U pronalaženju prave osobe ponekad su postojale i "stručne" osobe koje su svemu posredovale, a ako bi posredovanje bilo uspješno, bilo je i nagrada.

2.1. Zagledi, ogledi

Odbijanje bračne ponude u seoskim je zajednicama donosilo porugu i poniženje; zbog straha od neuspjeha, svoju su misiju prosci obavljali u okrilju mraka, navečer ili rano jutro. Neobično je bilo važno diskretno i neformalno obaviti prvo propitivanje i dogovore. (Vitez, 2003: 29)

Ta je zadaća pripadala ženama posrednicama ili ženikovoj majci. Vrlo je rijetko bio zakazan predsvadbeni sastanak koji je imao svoj ustaljeni oblik i sadržaj., najčešće je to bio kakav slučajan posjet. Prema Gavazziju simbolična radnja na predsvadbenom sastanku koju on naziva ogledom, u Otoku u Slavoniji, ista je onaj koja se inače provodi pri prošnji, a podrazumijeva nuđenje i prihvaćanje jabuke s novcem ali puno je više primjera neformalnog propitivanja. Podaci iz Like izjednačuju zagled i zaruke kao dva imena za isti pojam, odnosno za prvi sastanak na kojem djevojka prihvaća jabuku.

2.2. Prošnja

Predsvadbeni čin koji se veoma rijetko izostavlja je čin prošnje ili snuboki, snubočenje, uprosi. Ponekad su se zaruke odigravale kad je brak već bio dogovoren. U prosce ide momkov otac ili drugi stariji bliži rođak , rjeđe sam momak, a s njima zna biti i jedan osobito vješt govornik. Pregovori sa djevojčnim roditeljima razlikuju se od kraja do kraja, ali uglavnom se radilo o ustaljenim govorima i frazama. Prosci se predstavljaju kao kakvi lovci ili putnici i kažu kako ih je put nanio na ovaj prag i uvijek sa sobom nose kakve darove o kojima će ovisiti prihvaćanje ili odbijanje prosaca. Važna je uloga i majki mladenaca koje obavljaju sve prethodne dogovore i običajne radnje.

2.3. Obilježje

Obilježje je naziv za dar što ga prosci daju djevojci poslije uspješne prošnje (jabuka s utaknutim novcem ili bez njega, nakit, odjeća, kolač). Naravno, i taj se dar razlikuje od regije do regije, primjerice u Konavlima darovalo se vrlo bogato zlatnim i filigranskim nakitom i drugim, u Poljicama bilo je obvezno dati pribadaču, ogrlicu i zlatni novac.

2.4. Zaruke

Zaruke su najčešće zaseban čin, a samo ime ukazuje na simboliku ovog čina, a to je primanje mladića i djevojke za ruke i iskazivanje odluke da će krenuti u bračnu zajednicu. Još dva čina slične su obredne važnosti i velike starine: okretanje naoposun u smjeru kretanja sunca i prstenovanje, a zbivaju se često na zarukama, ali i u drugim trenucima predsvadbenih običaja. Prstenovanje je poznato gotovo svuda i u svom vremenima, a u nekim se krajevima izdvojilo kao zaseban obred. Etnolozi drže da čin okretanja udavače iskazuje patronat nad njom onoga koji čin obavlja ili onoga koga on zastupa, mladenca ili njegove obitelji, a upućuju i na mogućnost da je takav svadbeni običaj postojao i u starih Slavena. *Pri zarukama uz gotovo obligatnu jabuku, novac i prsten djevojka prima i druge darove: uporabne i ukrasne tekstilne predmete, nakit, a često i osobita jela, odnosno kolače. Djevojka nečim uzvrati mladencu, pa i njegovoj pratnji, a i oni njoj daruju ponešto; gotovo redovito obostrano se razmjenjuje piće.* (Vitez, 2003:33)

Pletenje vijenca ili više njih posljednji je predsvadbeni običaj prije same svadbe, a zabilježen je u nekoliko hrvatskih krajeva. Pletenje se događa u kući mladenke, a simbolikom predstavlja oproštaj mladenke od svojih vršnjakinja odnosno djevojačkog života. Plete se uglavnom od neke vrste zimzelena, rutvica i ružmarina. Uz pletenje pjevaju se i prigodne pjesme. Svadbeni je vijenac mladenkin ukras, znak prepoznavanja i zaštita, simbolizira djevojačku nevinost, djevičanstvo. Vijenci su se poslije vjenčanja poklanjali kao zavjetni dar Djevici Mariji, a jednim dijelom su bili darovani i zato da one udavače koje nemaju novca za vijenac mogu posuditi već postojeći darovan crkvi.

Između ostalih predsvadbenih običaja je i pozivanje na svadbu koje uglavnom obavlja muškarac posebno opremljen i to ukrasnim ručnikom, s kiticom za šešikom, štapom i pićem koje nudi pozivanim. Izgovaraju se pritom i ustaljene formule .

Svatovi kao takvi svi su glavni sudionici svadbe. Svadba i pir dva su različita pojma iako se često prepleću. Prvi je u vezi sa prijelazom djevojke iz jednoga u drugi rod, svojatanje djevojke, pa prevladava u skupnim i pojedinačnim nazivima glavnih sudionika, tj. svatovskih dužnosnika. Drugi se odnosi samo na svadbenu gozbu, pijeće i gošćenje. Svadbeni dužnosnici uglavnom su dijelom obitelji i šire rodbine. Na čelu svatova je ugledan muškarac koji vodi sva zbivanja, a drugi po važnosti je kum, a uz mladenku kao pratitelj je djever. Često se uloga predvodnika izjednačuje sa ulogom barjaktara odnosno zastavnika.

2.5. Svadba

Na dan koji se smatra sretnim počinje svadba i to sakupljanjem gostiju kod ženika i odlaskom po mladenku. Svadbena se procedura zbiva na slijedeći način:

1. okupljanje mladenkinih svatova u njezinu, a mladenčevih u njegovu domu
2. odlazak mladenčevih svatova po mladenku (preuzimanje mladenke, čašćenje, darivanje, blagoslov, i oproštaj mladenke od roditelja)
3. vjenčanje (ako nije obavljeno prije ili će uslijediti kasnije)
nakon vjenčanja: a) odlazak svih svatova u dom mladenca
b) povratak svih svatova u dom mladenke
4. svadba u mladenca (primanje mladenke u novi dom, čašćenje, darivanje, skidanje vijenca, polijeganje mladenaca, običaji prvoga bračnog jutra)
5. pohod mladenkinih roditelja i rodbine njezinu novom domu i pohod mladenke ili obaju mladenaca mladenkinu roditeljskom domu.

Svadba u mladenke razlikuje se u nekoliko segmenata od one u mladenca. Dolazak po mladenku je važan trenutak kada se udavača pojavljuje pred svatovima i kada biva preuzeta, najčešće pred vratima njena doma. Nerijetko se prvo izvodi lažna mlada kako bi se nazočne nasmijalo što ima i svoju stariju pozadinu kada se pokušalo maknuti svu pozornost s mladenke, a scena izvođenja mladenke se izvodi u magičnom broju tri.

Darivanje na svadbi uobičajeno je u mladenaca, u mladenke darovi su namijenjeni njoj, a kod mladenca darovi su namijenjeni mladencu i njegovima, darovateljica je mladenka, a to su najčešće nakit, novac, tekstilne rukotvorine te najrasprostranjeniji dar jabuka kao simbol ljubavi i plodnosti, ali i ako metafora: lijepa i zdrava, te crvena i okrugla kao jabuka, misleći pritom na mladenku. Negdje je darivanje jednostavno, a ponegdje vrlo ceremonijalno i dugotrajno.

Mladenci se često zbog poštivanja običaja na svojoj svadbi ne mogu ponašati slobodno, vrlo su suzdržani i iako sjede istaknuti ne sudjeluju u šalama, a ponegdje čak nisu ni jeli sa ostalim svatovima.

Ovisno o kraju, na piru se izvode razne pjesme i govore razne zdravice i govori, najčešće od strane vještih govornika koji su u nekim slučajevima bili i plaćeni za tu zadaću.

Rasprostranjen je običaj da pred kraj svadbe mladenka u pratnji određenih svatova odlazi do izvora ili zdenca i uzima vodu, a izvor, odnosno zdenac dariva (jabukom, kruhom, sirom). Tom vodom polijeva svatovima ruke, odnosno daje im da se umiju i obrišu ručnikom, a oni joj zauzvrat u vodu bace novac.

2.6. Pohodi, pohođani prvići, povrati

Na kraju pira kod mladenca pridružuje se i mladenkina najbliža rodbina. Ti pohodi, pohođani, poođani, darovniki ili gosti, po koje odlazi mladenac, a dočekuje ih mladenka u odjeći udane žene, obvezatno donose piće te ih se prima i ispraća uz određenu ceremoniju.

Nakon svadbe mladenci u pratnji mladenčevih roditelja svečano prvi put posjete mladenkine roditelje (prvići, povrati) te im donesu darove, najčešće piće i jelo.

3. Specifičan način darivanja nevjeste u bunjevačkim svadbenim običajima

U bunjevačkim svadbenim običajima nevjesta na svadbenom piru ljubi svatove i za poljubac dobiva uzdarje u novcu. Taj je običaj zabilježen u svih regionalnih skupina podunavskih Bunjevaca.

Nevjestina dužnost da ljubi svatove, najčešće u ruke, što je izraženije u patrijarhalnim sredinama, premda ne isključivo, svakako je izraz poštovanja prema starijima, prema mladoženjinoj i vlastitoj rodbini. Nerijetko je nevjesta dužna o različitim prigodama ljubiti razne sudionike svadbe, najčešće svatove, što u prvom redu podrazumijeva mladoženjine ukućane i rodbinu, drugi put će ljubiti svoju rodbinu, ponekad samo pojedine časnike itd. Dakle, u raznim prigodama tijekom predsvadbenog i svadbenog razdoblja izmjenjuju se osobe ili skupine koje je nevjesta dužna poljubiti. (Ćernelić, 2006:114)

4. Sječenje govedine (O jednom delikatnom svadbenom običaju)

Kad mladenci nakon svadbe odu spavati grupica mlađih muškaraca sječe govedinu. To se događa noću pa nitko ništa ne vidi, ali se čuju zvukovi i dovikivanje. Najprije trube u rog, trubu ili kako drugačije prizivaju pozornost na sebe. Zatim se počnu dovikivati i dogovarati oko podjele mesa, koji će dio kojem članu obitelji. Dodjeljivanjem određenog dijela tijela pokušavaju aludirati na neko svojstvo ili manu osobe kojoj se meso dodjeljuje.

Tako će na primjer šepavom muškarcu ili krivonogoj ženi dati noge, kakvom ženskaru stražnjicu itd. Veza ove scene sa svadbom je zapravo sa prvom bračnom noći kada se ona odigrava, trebala bi povezivati dva paralelna zbivanja, defloraciju mladenke i tobožnje klanje junice. (Rajković, 1985:253)

5. Predstavljanje svadbe u hrvatskim pokladnim običajima

U Hrvatskoj se uprizorenja svadbe ubrajaju među najučestalije pokladne predstavljačke oblike, bilo da je riječ o razrađenoj dijaloškoj predstavi, kojom se nastoji oponašati, uz nužan karnevaleskni obrat, cjelovit tijek tradicijskih predsvadbenih i svadbenih običaja određenoga kraja, bilo da su uključeni samo pojedini svadbeni elementi. "Pokladnu svadbu" u većini hrvatskih regija izvode pripadnici tzv. "lijepih maškara". (Škrbić Alempjević, 2007: 199)

Predstavljanje svadbe popraćeno je i inverzijom spolova. Izvedbe se razlikuju po različitim područjima u Hrvatskoj, ali zabilježeno je da se događaju gotovo na svim područjima. Ovakvim se uprizorenjima najčešće ismijava brak kao institucija, predočava se promatračima karikatura tradicijske svadbe i poželjni predsvadbeni događaji.

Premda su brojne sastavnice prisutne u ovim prikazima svojstvene i svadbenim uprizorenjima svadbe, uočavaju se i bitne razlike. U prvom je redu riječ o značenjskim razlikama, u odgovoru na pitanje: na koga se ovakvo šaljivo prikazivanje svadbe odnosi? Tako je predstavljanje lažnih "mladenaca" na svadbi parodijski komentar na bračni život i dužnosti upućen stvarnim mladencima koji za to vrijeme šutke i povučeno, u skladu s propisanim normama ponašanja, sjede za stolom i prate igrokaz; s druge strane, pokladno prikazivanje svadbe sadrži poruke usmjerene na čitavu lokalnu zajednicu. (Škrbić Alempjević, 2007: 204)

Ovakvim se predstavama predstavlja najdojmljivije trenutke svadbenog tijeka kojima se naglašava prijelazni karakter običaja i promjenu dosadašnjeg statusa. Središnji trenutak je samo vjenčanje mladenaca pa je tako i glavni prizor ovakvih predstava. Oponaša se sve što bi se oponašati moglo, glazba, ugođaj, gosti, glumci prerušeni u mladence, sve kako bi predstava izgledala što realnije, a njen učinak bio što efektniji.

6. Inverzija spolova

Svadbeni običaji također predstavljaju razdoblje prijelaza iz jednoga društvenoga statusa u drugi tijekom kojeg se preispituje postojeći red. Stoga je i svadba u nekim svojim segmentima dobar temelj za raznovrsne oblike predstavljanja i ludičkoga prerusavanja, pa tako i za kostimografsku inverziju spolova. Ta se inverzija najčešće vezuje uz tri svadbena momenta: uz izvođenje lažne mlade pred mladoženju, uz igre tijekom svadbene gozbe te uz dolazak nepozvanih maskiranih gostiju na pir. (Škrbić Alempjević, 2006: 52)

Lažne mlade označuju poigravanje statusnim, dobnim i rodnim kategorijama. Prerusavanje u suprotan spol također se javlja u okviru predstavljačkih oblika koje izvode sudionici svadbe u plesnim stankama i između dvaju slijedova jela na svadbenoj gozbi. Za pobiranje novaca među svatovima kojim se nagrađivao trud kuharica, odnosno svirača, ili se davao na dar mladencima tijekom svadbenih igara, često su bili zaduženi spolno inverzno preruseni likovi.

SVADBENI OBIČAJI U SUVREMENOSTI

Suvremeni svijet omogućio je stapanje i preklapanje mnogih običaja, a među njima su i svadbeni. Globalizacija je tako pridonijela tome da se većina naših običaja zaboravila i zamijenila nečim novim i suvremenijim, većinom su to običaji koje su u naše krajeve donijeli ljudi koji su emigrirali iz naše zemlje u potrazi za poslom, a vraćajući se sa sobom donijeli i neke novosti.

Istraživanjem se dolazi do zaključka da su se neki svadbeni običaji zagubili jer su se miješali parovi iz različitih krajeva zemlje pa su se u nemogućnosti dogovora oko toga koje će običaje slijediti odlučili za neke neutralne i nove. Tako se često ne izvodi prije često izvođena lažna mlada. Često se krivo shvaća bjelina vjenčanice i mladenkin veo koji je značio mladenkinu nevinost, a u današnje vrijeme česti su slučajevi trudnih mladenki u velikim bijelim vjenčanicama i velom preko lica.

Postoje improvizacije pri darivanju mladenaca. Sve se rjeđe kupuju kakvi darovi za nov život koji započinju mladenci, najčešće je to novac. Najnovije pri darivanju je to da se tijekom ceremonije poslaže ljude u red koji onda jedan po jedan dolaze i čestitaju mladencima i pritom im daju kovertu s novcem, a za uzvrat dobivaju kakvu zahvalnicu sa slikom mladenaca.

Najpoznatija novost na ceremonijama vjenčanja su bacanje buketa i skidanje podvezice, to je običaj stigao sa zapada i iz američkih krajeva.

Model suvremene svadbe

Prvo pozivanje na svadbu može biti usmeno, ali za njim slijedi tiskana pozivnica koju mladi par može dostaviti poštom ili osobno uručiti pozvanima. Pozivnice su različito sročene i dizajnirane, načinjene prema predlošcima, a mnogi se i sami pozabave dizajnom. U današnje vrijeme vjenčanja i proslave se događaju subotom, i to i crkveno i gradsko iako se danas i jedno i drugo posebno priznaju, rijetko se parovi odlučuju za obje ceremonije.

U većini slučajeva mladenčevi se svatovi okupljaju u njegovu domu, a mladenkini u njezinu i to u domu roditelja. Zbog poželjnog se svadbenog scenarija nekad daleko putuje da mladoženja dođe po mladenku sa svojim svatovima.

Putem po mladenku, a i putem do crkve ili gradske vijećnice svatovi trube da bi nagovijestili svoj dolazak, a ta buka se može dovesti u vezu sa vriskom i pucanjem iz vatrenog oružja seoskih svatova koji su time obilježavali važne predsvadbene i svadbene trenutke, ne znajući pritom da taj običaj ima magijske korijene: nekad se vjerovalo da to razgoni zle sile i utjecaje.

Izvođenje lažne mlade uobičajeno je u mnogim krajevima, ponegdje se izvodi jedna, a negdje i dvije. Na građansko vjenčanje mladenku vodi kum, a na crkveno otac, a pred oltarom sjede svjedoci. Zahvalnice koje se dijele tijekom darivanja mladenaca razlikuju se od para do para, a ponegdje se udijele i neki ukrasni darovi kao što su bomboni u ukrasnom papiru, cvijeće ili nešto slično. Vrlo je često da se gostima pri odlasku sa svadbe daje kutija s kolačima što je na starim seoskim svadbama značilo da je svadba završila. Tijekom večeri dok traje proslava vjenčanja programi prema kojima se događaji odvijaju variraju, ali najčešće to bude prvi ples mladenaca, pa rezanje svadbene torte, bacanje mladenkina buketa i privremeni odlazak mladenaca u drugu prostoriju zbog promjene mladenkine odjeće koji ima sličnosti s povlačenjem mladenke u ložnicu da bi onda izašla u odjeći udane žene. Neizostavni prizor rezanja torte najčešće je popraćen lascivnim šalama svirača.

Uz suvremena vjenčanja vezana su i mnoga praznovjerja koja su istražili studenti Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Đakovu.

Praznovjerja vezana uz vjenčanje

- Nikad nemojte za djeverušu izabrati crvenokosu djevojku, jer će vam ukrasti mladoženju.

- Subota je loš dan za svadbu jer njome vlada planet Saturn koji je povezan s negativnom energijom kao što je ljubomora.

- Prije vjenčanja mladenci si ne bi smjeli poklanjati satove- to je znak da vezi istječe vrijeme.

- Ako mladoženji ispadne prsten tijekom ceremonije, taj je brak osuđen na propast.

Uz ta praznovjerja brojna su i različita pravila kojima mladenke žele osigurati siguran i sretan brak. Mladenke često na sebi imaju nešto staro, nešto novo, nešto tuđe i nešto

plavo. Riječ je o "pravilima" za opremanje i ponašanje mladenke koji, čini se, potječu iz doba viktorijske Engleske, a poznati su u sjevernoj Americi i svuda gdje se proširio angloamerički utjecaj. Plavo je, navodno, simbol kraljevske, "plave" krvi, a staro je često bilo zastupljeno dijamantom ili drugim komadom obiteljskog nakita. S tim u vezi zanimljivo je i upućivanje na posebno oslovljavanje mladenaca na dan vjenčanja, njihovo privremeno "gospodstvo", što nas podsjeća na našu "gospodu svatove", "gospe mladenčice", "gospona mladenca" i slično .

1. Svadbena torta

Treba obratiti pozornost na globalno poznatu svadbenu tortu i njezinu važnost pri ceremoniji vjenčanja. Svagdje je ona slastica koja se poslužuje tijekom svadbene večere, po završetku glavnog jela, a prije plesa mladenaca, ali njena se simbolika razlikuje od kraja do kraja.

Misao o simbolici slatkog početka nalazimo i u našoj starijoj etnološkoj literaturi, ali tamo još nema torte kao vrste i oblika svadbene slastice izvanruralnoga podrijetla. Uz gotovo neizostavnu simboličnu ulogu različitih vrsta kruha, pa i slatkih, pri dočeku mladenke te ritualnih postupaka s njime, na mnogo je mjesta zabilježeno da svekrva dočekuje mladenku nudeći je kolačima, medom, šećerom, medenom rakijom. (Vitez, 2004:200)

Nezaobilazna je simbolika bijele boje koja u svim krajevima označava nevinost i mladost. Osim što je simbolična, svaka obitelj shvatiti će ju drugačije, ona će predstaviti njihovu mogućnost oblikovanja i kulinarskih sposobnosti, iako to danas rade profesionalci, a obitelji samo plate završni rezultat, no, i taj novac je znak obiteljske moćnosti, bogatija torta, bogatija obitelj.

Ono što je nekad predstavljalo sjećanje govedine to je danas rezanje torte koje je popraćeno raznim lascivnim šalama vezanima uz mladence.

Među tortama domaće izrade vrijedi spomenuti i tortu ukrašenu popularnom lutkom *Barbikom* odjevenom u bijelu vjenčanicu, koja pripada globalno proširenim proizvodima, svojevrsnim simbolima globalizacije vezanima uz velike industrije, svjetsko tržište, agresivnu reklamu, potragu za jeftinom radnom snagom i time uzrokovanu distribuciju

proizvodnje i prodaje na mnogim stranama svijeta. *Barbika* u bijeloj vjenčanici na svadbenoj torti domaće izrade kupljena je u nas; putem globalnog tržišta ona promiče lik "globalne mladenke" na lokalnoj, našoj svadbi.

2. Svadbeni običaji između globalnog i lokalnog

Kultura, pa i svadbeni običaji podliježu stalnoj promjeni pa ne postoje njihovi lokalni oblici koji nisu rezultat prethodnih i predmet daljih mijena; promjene nastaju u doticaju različitih lokalnih, regionalnih, nacionalnih i šire rasprostranjenih kultura, pa i, uvjetno rečeno, globalno proširenih kulturnih sadržaja. (Vitez, 2004:195)

Komercijalizacija vjenčanja

Kao što je već navedeno suvremena pre-svadbena zbivanja slijede strane uzore. Momačka i djevojačka večer postale su u novije vrijeme izjednačene po važnosti zbog želje mladenaca da se zadnji put prije negoli uplove u bračnu luku ludo i nezaboravno provedu, ali najčešći razlog tome je kakav američki film koji služi kao uzor. Isto je i sa putovanjima koji slijede poslije vjenčanja, takozvani medeni mjesec.

Komercijalizacija vjenčanja buja u porastu usluga za taj jedinstveni događaj također prema uvezenim uzorima: u obliku savjetovaništa za organizaciju vjenčanja i sajmova svadbene opreme i rekvizita, specijaliziranih publikacija, revija vjenčanica i muških svadbenih odijela, iznajmljivanja modne svadbene odjeće, fotografskog i filmskog snimanja, izrade svadbenih rekvizita (svadbenih kitica, konfeta i uzdarja, jastučića za prstenje i samog prstenja, cvjetnih buketa i aranžmana), iznajmljivanja limuzina s vozačima i odgovarajućih prostora za proslavu, pa i za samo vjenčanje. (Vitez,2004: 196) Današnja crkvena vjenčanja nisu samo iskaz vjere nego i želja za tim da taj dan bude posebno svečan, naročito zbog crkvenog ambijenta. Uzrok tomu mogla bi biti i naša prošlost u kojoj smo morali skrivati svoje vjersko opredjeljenje i potajice obaviti vjerski obred.

Svadbeni prizori koji su neočekivani, ali veoma dobrodošli su oni koji se naslanjaju na stare običaje. Ti su običaji simbolom identiteta suvremenog čovjeka koji je istodobno pripadnik lokalne zajednice, ali i građanin svijeta.

3. Lokalno, globalno i glokalizacija

Za istraživanje odnosa lokalnog i globalnog u svadbenim običajima zanimljive su i pojave tzv. glokalizacije, odnosno "lokalizacije globalnog" ili "globalizacije u dijalektu" iznoseći tezu da ljudi stvaralački preoblikuju ono što im se nudi putem globalnih, masovno posredovanih slika. Primijenjeno na našu svadbenu tematiku mogli bismo kazati da su medijski posredovane slike svadbenih običaja na svom putu oko svijeta dotaknule i nas. Ti dodiri nisu od jučer nego traju desetljećima, a ostvaruju se utjecajima filma, literature i elektronskih medija. U novije se vrijeme u tom pogledu ističe uloga interneta s brojnim stranicama posvećenim različitim aspektima svadbe, od njezine povijesti, etničkih i vjerskih specifičnosti do ponude brojnih usluga i savjeta te prodaje svadbenih rekvizita. Najveći dio tog gradiva, starijeg (primjerice filmskog) i novijeg (internetskog) snažno je obilježen angloameričkim uzorima koje prenosi i širi globalno. (Vitez, 2004: 199)

ZAKLJUČAK

Svjedocima smo svjetske globalizacije i svega onoga što ona nosi. Koliko god bilo dobro to što je svijet globalna zajednica, toliko je i loše to što se pojedini nacionalni identiteti gube.

Cijeli jezici nestaju, običaji se zaboravljaju, povijesni zapisi se gube. Ovim radom htjela se pokazati prelijepa raznovrsnost onoga što naš narod ima u svadbenim običajima i usporediti ih s onime što mladi ljudi u želji za modernizacijom preuzimaju od zapadnjačke kulture. Neki će te običaje smatrati zastarjelima i svjedokom burne prošlosti ili čak ostatkom kakvog neželjenog režima.

Amerikanizacija je prisutna na svim razinama našeg suvremenog svijeta, od novog vokabulara koji mladi šire na svim područjima do ovdje izloženih svadbenih običaja. U prilogu, intervju s Amerikankom, posebno su vidljive te sličnosti između suvremenog modela hrvatske i američke svadbe. Djeveruše i djeveri, posipanje rižom, uzdarje koje mladenci daju gostima, program ceremonije i još mnogo toga, novi su detalji kojih ne možemo naći u našim starim svadbama. Američke svadbe čine se kao nešto što služi ljudima samo da pokažu koliko su bogati i moćni, sve se uvijek mora odigravati po strogo određenom scenariju dok to kod nas nije slučajem. Hrvatski svadbeni običaji pokazateljem su identiteta našeg naroda, pokazuju kako slavimo život, ljubav i započinjanje novog, bračnog života za mladence.

Treba zaključiti da ako već moramo imitirati današnju popularnu kulturu, da to učinimo na profinjeniji način, ne treba izbacivati ono što je naše već nekako uvrstiti to novo i načiniti spoj novog i starog, načiniti kombinaciju koja će biti po volji i tradicionalista i modernista, što je više moguće.

Prilog 1: Intervju s Amerikankom

Počevši s pitanjem koliko se unaprijed vjenčanje mora planirati počeo je moj intervju s gospođom imena Carla Vavra, rođena 1951. godine u državi Ohio, tvorničkom radnicom, koja je zbog veličine svoje obitelji prisustvovala mnogim vjenčanjima.

Prema njezinom iskazu u Americi se vjenčanje mora početi planirati najkasnije dvije godine prije, jedino ako mladenci nemaju želju otići u Las Vegas kao što se može vidjeti u mnogim filmovima, i jednostavno se vjenčati u sat vremena.

Imajući na umu nekadašnje običaje i scenarije američkih filmova koji sadržavaju opise vjenčanja, pitanja koja sam postavljala imala su veze sa pripremom mladenke i ceremonijom vezanom uz svadbu.

Na tipičnom američkom vjenčanju frizer dolazi sređivati mladenku samo u najbogatijim obiteljima, najčešće majke obavljaju tu dužnost sređivanja mladenke i to četiri, a negdje i pet sati prije ceremonije, iako se zbog modernizacije često odlazi u salone za uljepšavanje.

Da bi se brak priznao po zakonima Sjedinjenih Američkih Država treba se dobiti dozvola, a legalnim se smatra samo crkveno vjenčanje, iako se u posebnim slučajevima priznaje i gradsko vjenčanje.

Prije same ceremonije koja slijedi poslije crkvenog vjenčanja nema nikakvih drugih, nema posebnih zaruka, najčešće se sve odvija između mladenke i mladoženje. Novina koja dolazi iz Amerike je ta da se par može vjenčati na svim mogućim lokacijama u svijetu, u zraku, pod vodom, na vrhu zgrade...

Osim vjenčane torte u Amerikanaca nema drugih vrsta kolača, postoje aperitivi koje služe konobari i predjela koja služe tek da bi gosti zatomili glad do glavne večere.

Večer prije ceremonije održava se pokusna večera u krugu najuže obitelji, kako bi se utvrdilo da je sve na svome mjestu. Mladenci glavnu ceremoniju napuštaju najčešće u ponoć i tada odlaze na svoj već prije planiran medeni mjesec.

Pri izlasku iz crkve na mladence se baca riža, puštaju se leptiri, golubice ili se zvoni malenim zvončićima što je sve za sreću i plodnost u braku. Vrlo često mladenke nemaju

veo zbog američke kulture u kojoj ništa ne smije biti skriveno s time da mladoženja ne ide po mladenku već se oboje jednostavno nađu u crkvi u kojoj će se ceremonija održati. Poslije ceremonije mladenci limuzinom sami odlaze u salu koju unajme i u kojoj ih očekuju gosti. Sa mladenkine strane se dijeli nešto što se posebno priprema kako bi gosti ponijeli sa sobom kao uspomenu na vjenčanje, najčešće su to šibice, domaća marmelada, pločice sa imenima mladenaca ili pak, u bogatijim obiteljima, kristal.

Mladenku na ceremoniju prati dvanaest djeveruša jer se dvanaest smatra sretnim i plodnim brojem, dok mladoženju tako onda prati dvanaest djevera koji jednu po jednu djeverušu prate do oltara. U nekim crkvama nije dozvoljeno ljubljenje mladenaca niti izmjenjivanje prstenja jer to smatraju ružnim i nepriličnim.

U nekim se slučajevima pri večeri podijeli program koji će se tijekom večere odvijati, a na tim je programima nerijetko svećenik ili kakav drugu predstavnik vjere koji održi govor i poželi pritom sreću mladencima.

Prilog 2: Američka vjerovanja i praznovjerja

Amerika je otkrivena od strane Europljana pa su tako dijelom američke kulture postali europski običaji i kultura. Neki u bijegu od vjerskog progona, drugi u potrazi za nečim novim i boljim, preci današnje Amerike započeli su i neke svoje običaje. Postoji tako i mnogo praznovjerja vezanih svadbu i sve što je bilo vezano uz nju.

Amerikanci su smatrali da donosi nesreću ako prezimena budućih supružnika počinju istim slovom, također su smatrali izazivanjem sudbine ako mlada prije svoga vjenčanja vježba pisati svoje novo prezime.

Iako se danas većina vjenčanja odvija subotom, u prošlosti su Amerikanci imali cijeli niz praznovjerja vezanih uz odabir dana za svadbu.

Monday for wealth

Tuesday for health

Wednesday the best day of all

Thursday for losses

Friday for crosses

Saturday for no luck at all

Married when the year is new, he'll be loving, kind and true.

When February birds do mate, You wed nor dread your fate.

If you wed when March winds blow, joy and sorrow both you'll know.

Marry in April when you can, Joy for Maiden and for Man.

Marry in the month of May, and you'll surely rue the day.

Marry when June roses grow, over land and sea you'll go.

Those who in July do wed, must labour for their daily bread.

Whoever wed in August be, many a change is sure to see

Marry in September's shrine, your living will be rich and fine.

If in October you do marry, love will come but riches tarry.

If you wed in bleak November, only joys will come, remember.

When December snows fall fast, marry and true love will last.

Prijevod:

Ponedjeljak za bogatstvo

Utorak za zdravlje

Srijeda je najbolji dan

Četvrtak za gubitke

Petak za križeve

Subota je bez sreće

Udaj se dok je godina nova, biti će dobar, drag i vjeran

Kad se ptice u veljači vole, ti se udaj i ne boj se sudbine

Ako se udaš dok pušu vjetrovi ožujka, upoznat ćeš i tugu i sreću

Udaj se u travnju ako možeš, biti će sreće za oboje

Ako se udaš u svibnju, sigurno ćeš žaliti zbog tog dana

Ako se udaš dok lipanjske ruže cvatu, vidjeti ćeš i more i livade

Oni koji se udaju u srpnju, morati će naporno raditi za svoj kruh

Tko se uda u kolovozu, njega će mnogo promjena snaći

Udaj se pod okriljem rujna i živjet ćeš dobro i bogato

Ako se udaš u listopadu ljubavi ćeš imati mnogo, ali blaga ne

Ako se udaš u hladnom studenom samo će sreća doći

Kada snjegovi prosinca padnu, udaj se i prava će ljubav trajati zauvijek.

Također se smatralo nesrećom ako mlada sama sebi pravi vjenčanicu u kojoj će se udati, ali i boja te iste haljine bila je predmetom praznovjerja.

Iako danas mlade uglavnom nose bijele vjenčalice prije to nije bilo tako, svaka boja imala je svoje značenje.

Married in White, you have chosen right,

Married in Blue, your love will always be true,

Married in Brown, you will live in town,

Married in Red, you will wish yourself dead,

*Married in Yellow, ashamed of your fellow,
Married in Green, ashamed to be seen,
Married in Pink, your spirit will sink,
Married in Grey, you will go far away,
Married in Black, you will wish yourself back.*

Prijevod:

Ako se udaš u bijelom, dobro si izabrala
Ako se udaš u plavom, tvoja će ti ljubav uvijek biti vjerna
Ako se udaš u smeđoj, živjeti ćeš u gradu
Ako se udaš u crvenoj, poželjeti ćeš da si umrla
Ako se udaš u žutoj, sramiti ćeš se svoga supružnika
Ako se udaš u zelenoj, biti će te sram biti viđenu
Ako se udaš u ružičastoj, tvoj duh će potonuti
Ako se udaš u sivoj, otići ćeš daleko
Ako se udaš u crnoj, poželjeti ćeš se vratiti

Literatura:

1. Černelić, Milana, Specifičan način darivanja nevjeste u bunjevačkim svadbenim običajima, *Etnološka tribina*, Vol. 36 No. 29, 2006
2. Rajković, Zorica, Sjećanje govedine, o jednom delikatnom svadbenom običaju, *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, Vol. 22 No. 1, 1985
3. Škrbić – Alempjević, Nevena, Inverzija spolova u hrvatskim pokladnim i svadbenim običajima *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, Vol. 43 No. 2, 2006
4. Škrbić – Alempjević, Nevena, Predstavljanje svadbe u hrvatskim pokladnim običajima *Studia ethnologica Croatica*, Vol. 19 No. 1, 2007
5. Vitez, Zorica, *Hrvatski svadbeni običaji*, Golden marketing, Zagreb, 2003
6. Vitez, Zorica, Svadbeni običaji između globalnog i lokalnog, *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, Vol. 41 No. 2, 2004
7. Praznovjerje vezano uz vjenčanje, *Studentski časopis Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Đakovu*, Đakovo, 2010
8. http://www.worldweddingtraditions.com/locations/north_american_traditions/unit_ed_states_traditions.html <http://hubpages.com/hub/>